

2011-жыл ичиндеги акча-кредит саясаты жөнүндө отчет

Улуттук банк Башкармасынын
2012-жылдын 27-февралындагы
№9/1 токтому менен кабыл алынган

Акча-кредит саясатындагы негизги тенденциялар

Улуттук банк, 2010-жылдын экинчи жарымында башталган инфляциянын ыкчамдашына жооп кылып, 2011-жылы катуулатылган акча-кредит саясатын жүргүзгөн. Инфляциялык тобокелдиктер, бир топ мезгил бою жогору бойдон калуу менен 2011-жылдын акырына карата экономикалык өсүштүн калыбына келишинин алкагында төмөндөй баштаган, бирок ушуну менен катар эле бюджеттик тартыштыктын өсүшү жүргөн, бул саясаттын тандалып алынган багытын сактап калуунун белгилүү бир фактору болгон. Монетардык түзүүчү инфляцияны чектөө максатында, Улуттук банк, жыл бою биринчилик рыногунда Улуттук банктын ноталарын сатуу аркылуу сыяктуу эле, мамлекеттик баалуу кагаздарды репо шарттарында сатуу аркылуу да стерилизациялоо операцияларын жүргүзгөн. Улуттук банктын жүгүртүүдөгү ноталарынын көлөмү жыл ичинде 2 эсеге көбөйүү менен 2011-жылдын акырына карата 1,4 млрд. сомду түзгөн. Репо шарттарында сатылган МБКлардын көлөмү жыл акырына карата 206,8 млн. сом чегинде (2010-жылдын акырына карата 70,8 млн. сом) катталган.

Катуулатылган акча-кредит саясатын жүргүзүү акча-кредиттик инструменттер боюнча чендердин өсүшү менен коштолгон. Улуттук банктын эсептик чени жылдын башталышындагы 5,5 пайыздан жылдын акырына карата 13,6 пайызга чейин өскөн. Мындан тышкары, Улуттук банк 2011-жылдын март айында милдеттүү камдардын өлчөмүн коммерциялык банктар үчүн эсептөө базасынан 8 ден 9 пайызга чейин көбөйткөн, ошондой эле БРАФтын кредиттөө максаттары үчүн базалык ченди да 2010-жылдын декабрындагы 7 пайыздан 2011-жылдын июль айына карата 10 пайызга чейин жогорулаткан.

Улуттук банк отчеттук мезгил ичинде ички банктар аралык валюта рыногунда суроо-талап сунуштан артып кеткендигине байланыштуу чет өлкө валютасын көбүрөөк саткан, бул эң оболу, соода балансынын тартыштыгынын көбөйүүсү менен шартталган. Ошону менен бирге эле, 2011-жылы ички валюта рыногунда акча которуулардын түшүүлөрүнүн олуттуу өскөндүгүнө байланыштуу, чет өлкө валютасын сунуштоонун көбөйүүсү катталгандыгын белгилей кетүү зарыл: 2011-жылдын башталышынан тартып алардын көлөмү 1,7 млрд. АКШ долларын түзгөн, бул 2010-жылдагы ушул эле көрсөткүчкө салыштырганда үч эсеге жогору. Натыйжада, бүтүндөй 2011-жыл ичинде Улуттук банктын чет өлкө валютасын таза сатуусу 160,7 млн. АКШ долларын түзгөн (2010-жылы – 234,8 млн. АКШ доллары). АКШ долларынын сомго карата алмашуу курсу отчеттук мезгил ичинде 1,3 пайызга, 1 АКШ доллары үчүн 47,0992 сомдон 46,4847 сомго чейин төмөндөгөн (2010-жылдын тиешелүү мезгилинде алмашуу курсу 6,8 пайызга жогорулаган).

2011-жылы Улуттук статистиканын маалыматтарына ылайык, инфляциянын деңгээлин мүнөздөгөн, керектөө бааларынын индексинин өсүшү 5,7 пайыз чегинде катталган, ал эми 2010-жыл ичинде инфляция деңгээли 19,2 пайызды түзгөн эле. Негизги азык-түлүк товарлары боюнча (нан жана таруу, жемиштер жана жашылчалар, эт, кант) баалардын өсүшүнүн олуттуу

басаңдашы, ошондой эле азык-түлүктөн башка товарларга жана кызмат көрсөтүүлөргө баалардын алгылыктуу чекте өсүшү, республикада баалардын жалпы өсүшүнө таасирин тийгизген негизги факторлордон болгон.

Ушуну менен катар эле, республикадагы инфляцияга салыштырганда, өнөктөш өлкөлөрдөгү инфляциянын кыйла төмөн деңгээлде болушу реалдуу эффективдүү алмашуу курсунун (РЭОК) индексин 1,3 пайызга көбөйүп, 112,8 түзүшүн шарттаган.

Ал эми экономикага акча сунуштоо, отчеттук мезгил ичинде Өкмөттүн экспансионисттик бюджеттик-салыктык саясатынын жана экономикага кредиттин өсүшүнүн эсебинен көбөйгөн. Бүтүндөй алганда, 2011-жыл ичинде акча базасы 12,8 пайызга, 54,8 млрд. сомго чейин, ал эми кеңири мааниде колдонулуучу М2Х акча массасы 14,9 пайызга, 79,5 млрд. сомго чейин көбөйгөн. Мында, экономиканы монеттештирүү көрсөткүчү 1,4 пайыздык пунктка, 26,5 пайызга чейин төмөндөгөн. Экономикага кредиттер отчеттук мезгил ичинде 20,8 пайызга көбөйгөн.

Бүтүндөй алганда 2011-жыл ичинде экономикалык өсүш байкалган, ИДӨ реалдуу мааниде 5,7 пайызга өскөн, мында иштеп чыгуу өнөр жай ишканалары (1,7 п.п.) жана соода (1,1 п.п.) өсүшкө негизги салым кошушкан.

Отчеттук мезгилдин жыйынтыгы боюнча төлөм теңдеминин сальдосу 101,7 млн. АКШ доллары өлчөмүндө оң түптөлгөн. Мында күндөлүк эсептин тартыштыгы эмгек мигранттарынын акчалай которууларынын олуттуу көбөйүүсүнүн эсебинен ИДПга карата 2,1 пайызга төмөндөгөндүгү белгиленген. Дүң эл аралык камдардын көлөмү жылдын акырына карата 1,8 млрд. АКШ долларын түзгөн, бул, товарлардын жана кызмат көрсөтүүлөрдүн 3,8 айлык келечектеги импорттун жабылышын камсыз кылган.

Финансы министрлигинин Борбордук Казыналыгынын алдын-ала маалыматтары боюнча 2011-жыл ичинде мамлекеттик бюджеттин тартыштыгы 13,5 млрд. сомду же ИДӨгө карата 5,0 пайызды түзгөн.

Акча-кредиттик көрсөткүчтөрдүн динамикасы

Акча базасы 2011-жыл ичинде 12,8 пайызга же 6,2 млрд. сомго (2010 – жыл ичинде – 18,4 пайызга) көбөйүү менен отчеттук жылдын акырына карата 54,8 млрд. сомду түзгөн, бул Өкмөттүн демилгелөөчү саясаты менен шартталган.

Банктардан тышкаркы М0 акчалары 2011-жыл ичинде 13,9 пайызга (2010-жылы – 22,4 пайызга) көбөйүү менен отчеттук мезгилдин акырына карата 47,2 млрд. сом чегинде түптөлгөн.

Банктардан тышкаркы акчаларды жана улуттук валютадагы депозиттерди камтыган М2 акча массасы 15,6 пайызга (2010-жылы – 23,6 пайызга) көбөйүү менен 2011-жылдын акырына карата 62,1 млрд. сом чегинде катталган.

Экономикага ички кредиттин көбөйүүсү жана Өкмөттүн демилгелөөчү саясаты 2011-жылы М2Х кеңири мааниде колдонулуучу акча массасынын өсүшүн шарттаган негизги факторлордон болушкан. Алсак, чет өлкө валютасындагы депозиттерди¹ камтыган кеңири мааниде колдонулуучу М2Х акча массасынын көлөмү 14,9 пайызга (2010-жылы – 21,1 пайызга) көбөйүү менен 2011-жылдын акырына карата 79,5 млрд. сомду түзгөн. Мында, кеңири мааниде колдонулуучу акча массасынын аныктамасына кирген депозиттердин

¹ Өкмөттүн жана резидент эместердин депозиттерин эске албаганда.

жалпы көлөмү 16,5 пайызга, анын ичинде улуттук валютадагы депозиттер 21,4 пайызга, ал эми чет өлкө валютасындагы депозиттер 12,5 пайызга көбөйгөн, бул жалпысынан банк тутумуна карата ишенимдин сакталып калгандыгын далилдеп турат.

М2Х кеңири маанидеги акча массасынын түзүмүндө улуттук валютадагы депозиттердин үлүшү 2011-жыл ичинде 1,0 пайыздык пунктка, 18,7 пайызга чейин көбөйгөн. Мында, кеңири мааниде колдонуучу акчаларды түзүүчү нак акчалар жана чет өлкө валютасындагы депозиттердин үлүшү 0,5 пайыздык пунктка, тиешелүүлүгүнө жараша 59,4 пайызга жана 21,9 пайызга чейин азайган.

М2Х кеңири маанидеги акчаларды жүгүртүү тездиги номиналдуу ИДӨнүн өсүш арымынын акча массасынан артып кетишинен улам, 2011-жыл ичинде жылдын башталышындагы 3,6дан жылдын акырына карата 3,8ге чейин көбөйгөн. Ушуга ылайык, М2Х акча топтому боюнча эсептелген, экономиканы монеттештирүү коэффициенти жыл башынан бери 1,4 пайыздык пунктка төмөндөө менен 26,5 пайызды түзгөн.

Акча базасынын өсүш арымына салыштырганда, кеңири мааниде колдонулуучу акча массасынын арымынын артышынын натыйжасында, финансылык ортомчулук даражасын мүнөздөгөн М2Х кеңири мааниде колдонулуучу акча массасынын мультипликатору 2010-жылдын акырына карата 1,424төн 2011-жылдын акырына карата 1,451ге чейин көбөйгөн.

Инфляция: корутундулар жана тенденциялар

2011-жылы негизги азык-түлүк товарлары боюнча (нан жана таруу, жемиштер жана жашылчалар, эт, кант) баалардын өсүшүнүн олуттуу басандашы, ошондой эле азык-түлүктөн башка товарларга жана кызмат көрсөтүүлөргө баалардын орточо өсүшү байкалган, бул баалардын динамикасын аныктаган негизги факторлордун бири болуп калган.

Инфляциянын жылдык мааниси 2011-жылдын декабрь айында (2010-жылдын декабрына карата) 5,7 пайызды, ал эми 2010-жылы – 19,2 пайызды түзгөн. Азык-түлүктөн башка товарларга баалардын өсүшү (2,4 п.п.), керектөө бааларынын индексинин өсүшүнө олуттуу салым кошкон.

1-Таблица. Кыргыз Республикасындагы керектөө бааларынын индекси

	2011-жылдын декабры		2011-ж. январы-декабры 2010-ж. январына-декабрына
	2010-ж. декабрына	2011-ж. ноябрына	
Бардык товарлар жана кызмат көрсөтүүлөр анын ичинде	105,7	101,0	116,6
Тамак-аш азыктары жана алкогольсуз суусундуктар	103,5	100,9	125,0
Алкогол ичимдиктери жана тамеки заттары	109,8	101,1	111,4
Азык-түлүктөн башка товарлар	109,2	101,8	110,7
Кызмат көрсөтүүлөр	111,1	100,2	111,6

Азык-түлүк бааларына карата баа жылдык мааниде 2011-жылдын декабрь айынын жыйынтыгы боюнча 3,5 пайызга жогоруласа (2010-жыл ичинде жылдык мааниде 27,0 пайызга жогорулаган), «нан жана таруу» товардык тобу көбүнчө, өндүрүүчү өлкөлөрдөдөн эгиндеринин мол түшүмүнүн алкагында дүйнөлүк рыноктордо баалардын төмөндөөсүнүн таасири астында 0,5 пайызга төмөндөгөн. Мөмө-жемиш продукцияларына баа 14,9 пайызга төмөндөгөн.

Алгылыктуу дүйнөлүк конъюнктуранын алкагында кантка карата баа төмөндөөсүн уланткан. Жылдык мааниде бул продуктка карата баалар 8,6 пайызга төмөндөгөн, ал эми 2010-жылы 22,5 пайызга өскөн.

Май чыгаруучу өсүмдүктөрдүн мол түшүмүнүн алкагында өндүрүүчү өлкөлөрдө азык-түлүктүн бул түрүнө карата дүйнөлүк баанын төмөндөшү белгиленген, бул өз кезегинде, май жана тоң майларга карата ички баалардын өсүш арымынын басаңдоосун шарттаган. Майлардын ички рыногунда жергиликтүү продукцияны сунуштоо, алардын түшүмүнүн 2010-жылдагы тиешелүү көрсөткүчүнө салыштырганда 2011-жылы 3,2 пайызга төмөндөшүнөн улам басаңдаган. Бүтүндөй алганда, «май жана тоң майлар» тобу боюнча баалардын жылдык өсүш арымы 2010-жылдын декабрь айынын жыйынтыгы боюнча 37,8 пайызга каршы, 2011-жылдын декабрь айынын жыйынтыгы боюнча 5,7 пайызды түзгөн.

2011-жылы сүт азыктарына керектөө бааларынын жогорулоосу жылдык мааниде 8,9 пайызды түзгөн, бул 2010-жылдагы тиешелүү көрсөткүчтөн 3,2 пайыздык пунктка төмөн. 2011-жылы сүт азыктарына карата баалардын өсүш арымынын басаңдоосу көбүнчө, импортко карата баалардын төмөндөөсү жана сүт жана сүт азыктарынын экспортунун көлөмүнүн төмөндөөсүнө шартталган.

Эт азыктарына карата баалар 2011-жылдын декабрь айынын жыйынтыгы боюнча жылдык мааниде экспорттук баалардын өсүшүнүн натыйжасында 24,5 пайызга өскөн (2011-жылдын январь-ноябрь айларында эт азыктарына карата экспорттук орточо баалар 2010-жылдагы тиешелүү көрсөткүчкө салыштырганда 40,8 пайызга өскөн). 2011-жылдын ичинде этке карата баалардын орточо алганда ай ичинде өсүшү 1,9 пайыз чегинде катталган.

Алкохолдук жана тамеки заттарына баалар жылдык мааниде тиешелүүлүгүнө жараша, 8,8 жана 12,3 пайызга өскөн.

Кыргыз Республикасынын Улуттук статистика комитетинин «Азык-түлүк коопсуздугу жана жакырчылык боюнча бюллетень» басылмасына ылайык, 2011-жылы экономиканын импортко көз карандуулугу жогорку деңгээлинде сакталып калган. Алсак, 2011-жылдын январь-декабрь айларындагы алдын-ала алынган маалыматтар боюнча нан азыктары товарлар тобу боюнча импортко көз карандуулук 2010-жылдын тиешелүү көрсөткүчүнө салыштырганда 9,7 пайыздык пунктка көбөйүү менен 53,7 пайыз чегинде, өсүмдүк майлары боюнча 57,1 пайыз (-7,0 п.п.), кондитер азыктары боюнча 80,8 пайыз (+20,1 п.п.) чегинде катталган.

«Кыргыз Республикасынын азык-түлүк коопсуздугу жөнүндө» мыйзамга ылайык, азык-түлүк коопсуздугун камсыз кылуунун максаты болуп, тамак-аш азыктарын керектөөнүн, алардын бар экендигине, жеткиликтүүлүгүнө жана коопсуздугуна негизденген минималдуу ченемдерге ылайык, калктын тамак-аш азыктарынан зарыл болгон санда пайдалануусу үчүн шарттары түзүү саналат.

2011-жылы өлкөнүн азык-түлүк коопсуздугу боюнча жагдай олуттуу өзгөрүүлөргө деле учураган эмес жана мурдагыдай эле, көңүл бурууну талап кылат.

Ички азык-түлүк рыногун негизги тамак-аш азыктары менен камсыз кылуу жана азык-түлүк коопсуздугу менен камсыз кылуу максатында, Кыргыз Республикасынын Өкмөтү тарабынан төмөнкүдөй бир катар чаралар кабыл алынган:

- «Фермерлерге жеткиликтүү кредиттер» долбоору боюнча 565,1 млн. сом суммасында кредиттер берилген;
- Мамлекеттик материалдык резерв фондусунан 5 миң кубометр дизель отуну жеңилдетилген баада бөлүнүп берилген;

- Мамлекеттик материалдык резерв фондусуна 10 миң тонна буудай сатылып алынган;
- Кытай Эл Республикасынын Өкмөтүнүн грантынын алкагында 300гө жакын трактор бөлүнүп берилген.

Азык-түлүктөн башка товарларга карата баалардын индексинин өсүшү жылдык мааниде 9,2 пайызды түзгөн, бул 2010-жылдагы тиешелүү көрсөткүчтөн 5,0 пайыздык пунктка төмөн. Алсак, кийимге жана бут кийимге карата баалар 12,9 пайызга жогорулаган. «Электр энергиясы, газ жана отундун башка түрлөрү» тобу боюнча тарифтердин жылдык мааниде 2,1 пайызга жогорулагандыгы катталган. «Үй тиричилик буюмдары жана тиричилик техникасы» тобу боюнча баалардын өсүшү 11,6 пайызды түзгөн. Күйүүчү-майлоочу материалдардын наркы жылдык мааниде 1,9 пайызга, анын ичинде бензинге карата баа 1,6 пайызга төмөндөсө, дизель отунуна карата баа 2,4 пайызга өскөн. 2011-жылдын төртүнчү чейреги ичинде КММга карата баа 1,4 пайызга көбөйгөн, анын ичинде 1,5 пайызга кымбаттаса, дизель отунунун баасы 1,3 пайызга өскөн.

Кароого алынып жаткан мезгил ичинде акы төлөнүүчү кызмат көрсөтүүлөргө карата баалардын индекси жылдык өлчөөдө 11,1 пайызга (2010-жылдын тиешелүү мезгилинде – 11,9 пайызга) өскөн. Бул топ боюнча индекстин өсүшү, көбүнчө, тойканалардын жана мейманканалардын кызмат көрсөтүүлөрүнүн 14,8 пайызга, ошондой эле транспорттук кызмат көрсөтүүлөрдүн (+10,8 пайызга), эс алууну уюштуруу кызмат көрсөтүүлөрүнүн (+11,1 пайызга) кымбатташынын эсебинен жүргөн. Жаңы окуу жылынын башталышы менен билим берүү кызмат көрсөтүүлөрүнүн наркынын жогорулоосу байкалган, ал жылдык мааниде 16,3 пайызды түзгөн. Ал эми саламаттыкты сактоо кызмат көрсөтүүлөрү 10,0 пайызга кымбаттаган.

Реалдуу сектор

2011-жылы алдын-ала алынган маалыматтар боюнча ИДӨнүн көлөмү реалдуу маанисинде 5,7 пайызга көбөйгөн, ал эми 2010-жылы ИДӨнүн көлөмү 0,5 пайызга төмөндөгөн эле. «Кумтөр» алтын кен казып алуу боюнча ишканаларын эске албаганда, ИДӨнүн көлөмү 2011-жылдын жыйынтыгы боюнча 5,6 пайызга (2010-жылы тиешелүү көрсөткүч 1,0 пайызга төмөндөгөн) өскөн. Алдын-ала алынган маалыматтар боюнча ИДӨ дефлятору 2010-жылдагы 10,0 пайызга салыштырганда, 2011-жылы 17,3 пайыз деңгээлинде түптөлгөн.

2-таблица. Иштин айрым түрлөрүнүн ИДПнын өсүшүнө / төмөндөөсүнө кошкон салымы (пайыздарда)

	Салыштырма салмак		Өсүш арымы		Өсүшкө салымы	
	2010	2011	2010	2011	2010	2011
ИДӨ	100.0	100.0	-0.5	5.7	-0.5	5.7
Айыл-чарбасы	17.5	18.0	-2.6	2.3	-0.5	0.4
Өнөр жайы	20.7	20.7	10.8	12.1	1.8	2.5
Тоо-кен өнөр жайы	0.6	0.8	-3.6	24.6	0.0	0.2
Иштеп чыгуу өнөр жайы Э/энергиясын, газды жана сууну өндүрүү жана бөлүштүрүү	3.1	3.1	11.2	22.4	0.2	0.7
Курулуш	5.5	4.9	-18.5	-3.9	-1.2	-0.2
Кызмат көрсөтүүчүлөр	46.1	44.9	-1.1	5.2	-0.5	2.4
Соода	16.0	16.1	-5.6	7.0	-0.9	1.1
Тойканалар жана мейманканалар	1.3	1.3	-9.5	9.3	-0.1	0.1
Транспорт жана байланыш	8.6	8.2	4.2	9.8	0.4	0.8
Жана башкалар	20.3	19.3	0.8	1.6	0.2	0.3
Таза салыктар жана продукттар	10.2	11.5	-0.5	5.7	-0.1	0.6

Булагы: УСК, Улуттук банктын эсептөөлөрү

ИДӨнүн өсүшүнө 2011-жылы өнөр жай ишканалары негизги салым (2,5 п.п.) кошушкан. Бүтүндөй алганда, өнөр жай продуктулары отчеттук мезгилде физикалык маанисинде 2010-жылдагыга караганда 11,9 пайызга көп өндүрүлгөн, мында 2010-жылдын жыйынтыгы боюнча өнөр жай продукцияларынын көлөмүнүн өсүшү 9,8 пайыз чегинде катталган. «Кумтөр» алтын-кенин иштетүү боюнча ишканаларды эске албаганда, өнөр жай өндүрүшүнүн көлөмү физикалык көлөмүндө өткөн жылдагыга салыштырганда 18,8 пайызга көбөйгөн, ал эми 2010-жылы бул көрсөткүчтүн өсүшү 11,7 пайызды түзгөн.

Өндүрүштүн негизги өсүшү иштеп чыгуу өнөр жайына туура келет, анын физикалык көлөмүнүн индекси 2011-жылы 109,8 пайыз чегинде катталган.

Электрэнергиясын, газды жана сууну өндүрүү жана бөлүштүрүү тармагында өндүрүштүн көбөйүүсү байкалган. 2011-жылы алдын ала алынган маалыматтар боюнча бул тармакты чыгаруу 22,4 пайызга өскөн. Тармакта өндүрүштүн өсүшү электрэнергиясын өндүрүүнүн 25,4 пайызга, электрэнергиясын бөлүштүрүү боюнча кызмат көрсөтүүлөрдүн 25,1 пайызга, электрэнергиясын берүү боюнча кызмат көрсөтүүлөрдүн 21,7 пайызга жогорулоосуна шартталган.

2011-жылы кызмат көрсөтүү чөйрөсүндөгү ишканалар да ИДӨнүн өсүшүнө (2,4 п.п.) олуттуу салым кошушкан. Сунушталган кызмат көрсөтүүлөрдүн көлөмү 2010-жылдын тиешелүү көрсөткүчүнө салыштырганда 2011-жылдын жыйынтыгы боюнча 6,8 пайызга өскөн.

Транспорт жана байланыш тармактарында дүң кошулган нарктын өсүшү 2011-жылдын жыйынтыгы боюнча 9,8 пайызга өскөн жана жүктөрдү ташуунун (2,1 пайызга), транспорттун бардык түрлөрү менен жүргүнчүлөрдү ташуунун (6,2 пайызга), ошондой эле почта жана электр байланышы кызмат көрсөтүүлөрүнүн көлөмүнүн көбөйүүсү (11,4 пайызга) менен камсыз болгон.

2011-жылы алдын-ала алынган маалыматтар боюнча соодада дүң кошулган нарктын реалдуу өсүшү 7,0 пайызды түзгөн, бул көбүнчө 2010-жылда базанын төмөн болушу (2010-жылы 5,6 пайызга төмөндөө байкалган) менен шартталган. Соода жүгүртүүнүн дүң көлөмүнүн өсүшү 6,7 пайыз чегинде катталган.

Айыл-чарба продукцияларын дүнүнөн чыгаруу отчеттук жылы 147,3 млрд. сом чегинде катталган, мында физикалык көлөмүнүн индекси 102,3 пайыз деңгээлинде түптөлгөн.

Алдын-ала алынган маалыматтар боюнча отчеттук жылда инвестициялардын негизги капиталга өздөштүрүлүшү деңгээли 2010-жылдагы тиешелүү көрсөткүчкө салыштырганда 6,6 пайызга кыскарган, ал эми 2010-жылдын жыйынтыгы боюнча инвестициялардын негизги капиталга көлөмү 9,8 пайызга төмөндөгөн. Негизги капиталга инвестициялардын тармактык түзүмүндө 2011-жылы олуттуу үлүш транспорт жана байланыш тармагына – 24,3 пайыз жана тоо-кендерин иштетүү өнөр жайына – 24,9 пайыз туура келген.

Негизги капиталга инвестицияларды каржылоо булактарынын түзүмүндө отчеттук жылы инвестициялардын жалпы көлөмүндө олуттуу үлүштү ээлеген ички инвестициялар 13,9 пайызга төмөндөсө, тышкы булактардын эсебинен инвестициялар 2010-жылдагы тиешелүү көрсөткүчкө салыштырганда 18,6 пайызга көбөйгөн. 2011-жылы ички инвестициялар негизинен, ишканалардын жана уюмдардын каражаттарынын, калктын жана республикалык бюджеттин каражаттарынын эсебинен каржыланган. Кароого алынып жаткан жылы чарбалык жолдошчулуктар жана капиталында чет өлкөлүк катышуусу менен компаниялар (көбүнчө, «Кумтөр» алтын иштетүү ишканалары), ошондой эле өсүшү айрыкча Чүй жана Ош областтарында, Бишкек жана ош шаарларында байкалган, жеке турак-жай курулуш компаниялары ички инвестициялардын негизги объектилеринен болушкан.

Тышкы экономикалык сектор¹

2011-жылдын жыйынтыгы боюнча төлөм балансынын күндөлүк эсебинин тартыштыгы ИДӨгө карата 2,1 пайызга төмөндөгөн, ал эми 2011-жылдагы тиешелүү көрсөткүч ИДӨгө карата 8,4 пайыз деңгээлинде болгон. Мындай төмөндөө күндөлүк трансферттердин агылып кирүүсүнүн жана кызмат көрсөтүүлөр экспортунун көлөмүнүн олуттуу көбөйүүсүнө шартталган.

Товарлардын импорттук түшүүлөрүнүн, алардын экспорттук түшүүлөрүнө салыштырганда кыйла динамикалуу өсүшү соода тартыштыгынын 38,8 пайызга өсүшкө ык коюу тенденциясын шарттаган. Ошентип, 2011-жылдын жыйынтыгы боюнча соода балансынын тартыштыгы 1 669,1 млн. АКШ доллары өлчөмүндө түптөлгөн.

Товарлардын экспорту (ФОб баасында) 2010-жылдагыга салыштырганда 28,0 пайызга өскөн жана 2 276,6 млн. АКШ доллары өлчөмүндө түптөлгөн. Товарлардын импорту (ФОб баасында) иликтенүүгө алынуучу мезгил ичинде 32,4 пайызга өсүү менен 3 945,7 млн. АКШ долларын түзгөн.

Күндөлүк трансферттердин таза агылып кирүүсү 27,1 пайызга өсүү менен алдын ала алынган маалыматтар боюнча 1 769,0 млн. АКШ доллары деңгээлинде түптөлгөн. Мурдагыдай эле, күндөлүк трансферттердин түзүмүндө валюталык түшүүлөрдүн олуттуу көлөмү акча которуулары менен камсыз болгон, ал 2009-жылдагы басаңдоосунан кийин ыргактуу өсө баштаган. Кароого алынып жаткан жылдын жыйынтыгы боюнча акча которуулардын агылып кирүүсү² 1 666,7 млн. АКШ долларына жеткен, бул 2010-жылдагы тиешелүү көрсөткүчтөн 33,1 пайызга жогору.

¹ Алдын-ала алынган маалыматтар.

² Жеке адамдардын акча которуу системалары аркылуу жүзөгө ашырылуучу акча которууларынын көлөмү

Отчеттук жылдын жыйынтыгы боюнча финансы операциялары жана капитал менен болгон операциялар эсебинин оң сальдосу 2010-жылдын тиешелүү көрсөткүчүнө салыштырганда 35,5 пайызга төмөндөө менен 345,3 млн. АКШ доллары өлчөмүндө түптөлгөн.

Ошентип, 2011-жылдын жыйынтыгы боюнча төлөм теңдеминин сальдосу 101,7 млн. АКШ доллары өлчөмүндө оң түптөлгөн. Дүң эл аралык камдардын көлөмү жылдын акырына карата 1 834,5 млн. АКШ долларын түзгөн, бул товарлардын жана кызмат көрсөтүүлөрдүн 3,8 айлык келечектеги импортун жабат.

Алдын ала алынган маалыматтар боюнча сомдун номиналдуу эффективдүү алмашуу курсунун (НЭАК) индекси 2011-жылдын башталышынан бери дээрлик өзгөргөн эмес жана декабрь айынын акырына карата 116,3 түзгөн. НЭАК индексинин өзгөрүлбөгөндүгү, кароого алынып жаткан мезгил ичинде сомдун орус рублине, казак тенгесине жана еврого карата НЭАК индексин көбөйтүү жагында бекемдөө таасири¹, сомдун кытай юанине жана япон иенине карата нарксызданышына кайтарым таасир этүүсүнө барабар экендиги менен шартталган.

Ушуну менен катар эле, өнөктөш өлкөлөрдө инфляциянын кыйла төмөнкү деңгээли² республикадагы инфляцияга салыштырганда реалдуу эффективдүү алмашуу курсунун (РЭАК) индексинин көбүүсүн шарттаган, ал 2010-жылдын декабрь айынан тартып 1,3 пайызга көбөйгөн жана 2011-жылдын декабрь айынын акырына карата 112,8 түзгөн.

Мамлекеттик финансы сектору

Финансы министрлигинин Борбордук казыналыгынын алдын-ала маалыматтары боюнча мамлекеттик бюджеттин тартышыгы 2011-жылы 13,5 млрд. сомду же ИДӨгө карата 5,0 пайызды түзгөн (2010-жылы бюджет ИДӨгө карата 4,9 пайыз өлчөмүндө аткарылган). Мында келип түшкөн расмий трансферттерди эске албаганда мамлекеттик бюджеттин тартыштыгы 22,2 млрд. сомду же ИДӨгө карата 8,1 пайыз чегинде катталган. Кароого алынып жаткан мезгил ичинде мамлекеттик бюджетти жалпы каржылоо 13,5 млрд. сомду түзгөн: алардын ичинен ички каржылоо – 9,3 млрд. сом, тышкы каржылоо – 4,2 млрд. сом.

Кыргыз Республикасынын Социалдык фондусунун алдын-ала маалыматтары боюнча Социалдык фонддун профицити 2011-жылы 0,6 млрд. сомду же ИДӨгө карата 0,2 пайызды, кирешелери – 24,2 млрд. сомду же ИДӨгө карата 8,9 пайызды, чыгашалары – 23,7 млрд. сомду же ИДӨгө карата 8,7 пайызды түзгөн.

Консолидацияланган бюджеттин тартышыгы (мамлекеттик бюджет + Социалдык Фонддун бюджетти) 2011-жылдын жыйынтыгы боюнча 13,0 млрд. сом же ИДӨгө карата 4,7 пайыз чегинде катталган. Ал эми кирешелери 91,1 млрд. сомду же ИДӨгө карата 33,4 пайызды, чыгашалары – 104,1 млрд. сомду же ИДӨгө карата 38,1 пайызды түзгөн.

2011-жылы мамлекеттик бюджеттин операциялык иштерден кирешелери 77,3 млрд. сом же ИДӨгө карата 28,3 пайыз чегинде катталган. 2010-жылдагы

¹ Маалыматтар сомдун номиналдуу эки тараптуу алмашуу курсу боюнча келтирилген, индексти эсептөө үчүн базалык мезгил катары 2000-жыл колдонулат

² Кыргыз Республикасында 2011-жыл үчүн инфляция 5,7 пайызды түзгөн, ал эми негизги соода өнөктөш өлкөлөрдө инфляциянын орточо деңгээли, алдын-ала эсептөөлөр боюнча 4,3 пайызды түзгөн.

ушундай эле көрсөткүчкө салыштырганда өсүш арым 3,7 пайызга каршы 34,8¹ пайызды түзүү менен көбөйгөн, бул жалпысынан алганда акыркы беш жыл ичинде жогоруда түптөлгөн орточо жылдык деңгээлинен жогору.

Мамлекеттик бюджеттин операциялык иштерге жалпы чыгашалары отчеттук жылы 33,8² пайызга же 20,8 млрд. сомго көбөйүү менен 82,4 млрд. сомду түзгөн.

Бюджеттик чыгашаларды функционалдык классификациялоого ылайык, отчеттук мезгил ичинде билим берүүгө чыгашалардын (1,2 п.п.), экономикалык маселелерге (0,7 п.п.), саламаттыкты сактоого (0,4 п.п.), социалдык коргоого (0,2 п.п.) жана эс алууга, маданий жана диний иш-чараларга (0,1 п.п.) ИДӨгө карата чыгашалардын көбөйүүсү байкалган. ИДӨгө карата чыгашалар төмөнкү топтор кыскарган: коргоого, коомдук тартипке жана коопсуздукка (0,3 п.п.), турак-жай коммуналдык кызмат көрсөтүүлөргө (0,1 п.п.) жана айлана-чөйрөнү коргоого (0,1 п.п.). Мамлекеттик кызматтын жалпы максаттарына чыгашалар ИДӨгө карата өзгөргөн эмес.

Экономикалык классификацияга ылайык мамлекеттик бюджеттин чыгашаларынын өсүшүнө олуттуу салымды эмгекке төлөөлөргө чыгашалар (12,7 п.п.) жана субсидияларга жана социалдык жөлөк пулдарга чыгашалар (5,9 п.п.) камсыз кылышкан.

2011-жылдын акырына карата абал боюнча мамлекеттик карыз 143,2 млрд. сомду (3,1³ млрд. АКШ долларын) же ИДӨгө карата 52,4 пайызды (2010-жылы – ИДӨгө карата 59,7 пайыз), алардын ичичнен ички карыз – 12,9 млрд. сомду, тышкы карыз – 130,3⁴ млрд. сомду түзгөн. Мамлекеттик карыз 2010-жылдын тиешелүү көрсөткүчүнө салыштырганда 2011-жылы 8,8 пайызга же 11,6 млрд. сомго көбөйгөн. Мамлекеттик карызды тейлөө боюнча пайыздык төлөөлөр 2,8 млрд. сом (2010-жылы – 1,8 млрд. сом), алардын ичинде ички жана тышкы карыз боюнча төлөөлөрдүн салыштырма салмагы 31,2 жана 68,8 пайыз чегинде катталган. 2010-жылдагы ушундай эле көрсөткүчкө салыштырганда тышкы карыз боюнча пайыздык төлөөлөр 76,6 пайызга же 0,8 млрд. сомго, ал эми ички карыз боюнча – 16,5 пайызга же 0,1 млрд. сомго көбөйгөн.

Финансы сектору

Банк тутуму

Алдын ала маалыматтарга тиешелүү, 2011-жылдын 31-декабрына карата абал боюнча⁵ Кыргыз Республикасынын аймагында Пакистан Улуттук банкынын Бишкектеги филиалын жана коммерциялык банктардын 254 филиалдарын кошо алганда, 22 коммерциялык банк⁶ иштеп турган (2010-жылдын ушундай эле мезгилинде 22 коммерциялык банк иш алып барган).

¹ Реалдуу мааниде (КБИге корректировкаланган) мамлекеттик бюджеттин операциялык иштерден кирешеси 15,6 пайызга көбөйгөн.

² Реалдуу мааниде (КБИге корректировкаланган) 14,8 пайызга көбөйгөн.

³ Маалыматтар Улуттук банк тарабынан эсептелген (2011-жылдын 31-декабрына карата 1 АКШ доллары = 46,4847 сом).

⁴ Маалыматтар Улуттук банк тарабынан эсептелген (2011-жылдын 31-декабрына карата 1 АКШ доллары = 46,4847 сом).

⁵ Маалыматтар коммерциялык банктардын регулятивдик отчетуна ылайык берилген.

⁶ «АзияУниверсалБанк» ААКсы 2010-жылдын 1-декабрынан тартып банк тутумунан чыгарылган: соттун банкроттук жол-жоболорун баштоо жана консервация режимин токтотуу (Улуттук банк Башкармасынын 2010-жылдын 1-ноябрындагы №83/1 токтомуна ылайык) жөнүндө чечимине байланыштуу. Улуттук банк Башкармасынын 2010-жылдын 16-декабрында

2011-жылдын декабрь айынын акырына карата банк тутуму тарабынан жалпысынан 1 980,2 млн. сом (2010-жылдын тиешелүү мезгилинде – 742,2 млн. сом) өлчөмүндө пайда алынган. 2011-жыл ичинде банк тутумунун суммардык активдери декабрь айынын акырына карата 66,6 млрд. сомду түзүү менен 15,2 пайызга көбөйгөн.

Отчеттук жылдын жыйынтыгы боюнча коммерциялык банктардын депозиттик базасы жыл башынан бери 13,5 пайызга көбөйүү менен 38,7 млрд. сомду түзгөн. Мында көбөйүү, валюталык түзүүчү депозиттик базанын 9,3 пайызга өсүшү менен сыяктуу эле, сом түрүндөгү аманаттардын да 18,2 пайызга өсүшүнүн эсебинен камсыз болгон.

Кароого алынып жаткан мезгил ичинде¹ коммерциялык банктарга депозиттердин агылып кирүүсүнүн көбөйүүсү байкалган. Жаңы кабыл алынган депозиттердин көлөмү 2010-жылдагы тиешелүү көрсөткүчкө салыштырганда 56,9 пайызга көбөйүү менен 203,2 млрд. сомду түзгөн. Улуттук валютада жаңы кабыл алынган депозиттер боюнча орточо салмактанып алынган пайыздык чен жылдык мааниде 0,2 пайыздык пунктка жогорулоо менен 2,2 пайыз чегинде катталган. чет өлкө валютасындагы жаңы кабыл алынган депозиттер боюнча чен 0,3 пайыздык пунктка, 0,8 пайызга чейин төмөндөгөн.

Иштеп турган коммерциялык банктардын кредит портфелинин көлөмү жыл башынан бери 18,3 пайызга көбөйүү менен 2011-жылдын акырына карата 31,2 млрд. сомду түзгөн. Мында, кредит портфелдин сом түрүндөгү бөлүгү 14,0 млрд. сом өлчөмүндө түптөлүү менен 19,8 пайызга көбөйгөн. Чет өлкө валютасында берилген кредиттердин көлөмү декабрь айынын акырына карата жыл башындагы тиешелүү көрсөткүчтөн 17,2 пайызга артуу менен сомдук эквивалентинде 17,2 млрд. в сомду түзгөн.

Банктардын тармактар боюнча кредит портфели жылдын акырына карата төмөнкүчө бөлүштүрүлгөн. Кредит портфелдин олуттуу бөлүгүн ээлеген, соодага кредиттердин үлүшү 42,8 пайызга (0,1 п.п.) төмөндөгөн. Ошондой эле ипотекага кредиттердин салыштырма салмагы 10,8ден 9,6 пайызга чейин, курулушка – 7,7ден 5,6 пайызга чейин, өнөр жайга – 5,3 пайызга чейин (0,3 п.п.) төмөндөгөн. «Жана башка» кредиттердин салыштырма салмагы жыл ичинде 11,3 пайыздан 12,9 пайызга, чейин, ал эми керектөө кредиттери 8,8 пайызга чейин (1,7 п.п.) көбөйгөн. Мында айыл-чарбага кредиттердин үлүшү мурдагы 12,7 пайыз деңгээлинде сакталып калган; транспорт, байланыш чөйрөсүнө, даярдоого жана кайра иштетүүгө жана социалдык кызмат көрсөтүүлөргө кредиттер, мурдагыдай эле, бир аз үлүштү – суммардык тартипте 2,2 пайызды түзгөн.

№91/1 токтомуна ылайык лицензия алган, «Залкар Банк» ААКсы 2010-жылдын 24-декабрынан тартып банк тутумуна киргизилген.

¹ Жаңы кабыл алынган депозиттердин көлөмүндө банктардын кардарларынын эсептешүү эсептери эске алынбайт.

2011-жылы жаңы берилген кредиттердин көлөмү 31,9 млрд. сомду түзгөн, бул 2010-жылдын тиешелүү мезгилинде берилген суммадан 39,8 пайызга жогору. Улуттук валютадагы кредиттер 26,9 пайызга, чет өлкө валютасындагылар – 54,0 пайызга көбөйгөн. Улуттук валютада жаңы берилген кредиттер боюнча орточо салмактанып алынган пайыздык чен 2010-жылдагы көрсөткүчкө салыштырганда 23,8 пайызды түзүү менен 0,1 пайыздык пунктка жогорулаган. Ал эми чет өлкө валютасында, тескерисинче, 0,2 пайыздык пунктка, 19,6 пайызга чейин төмөндөгөн.

Инфляциянын жылдык көрсөткүчүнүн төмөндөөсүнө байланыштуу, улуттук валютадагы кредиттер боюнча реалдуу пайыздык чендин мааниси 17,1 пайызды (2010-жылы – 3,8 пайыз) түзгөн.

Улуттук банктан лицензия алышкан банктык эмес финансы-кредит мекемелери

Отчеттук жылдын акырына карата Кыргыз Республикасынын банктык эмес финансы-кредит мекемелеринин саны¹ (БФКМ) 931 түзгөн, алардын ичинде: кредиттик союздарды колдоо боюнча финансы компаниясы (Финансы компаниясы) – 1, кредиттик союздар (КС) – 197, микро-кредиттик компаниялар (МКК) – 340, микро-кредиттик агенттиктер (МКА) – 110, микро-финансылык компаниялар (МФК) – 4, алмашуу бюролору – 279 (2010 – жылдын тиешелүү мезгилинде БФКМдердин саны 906 түзгөн).

БФКМдердин кредит портфели² 2011-жыл ичинде 41,8 пайызга көбөйүү менен 15 730,4 млн. сом чегинде катталган.

3-таблица. БФКМдердин кредит портфели* (млн. сом)

БФКМдердин аталышы	31.12.2010	31.12.2011
Финансы компаниясы	461,1	434,8
БРАФ**	1 028,1	-
МФУ (МФК, МКК/МКА)	6 126,3	14 498,7
Кредиттик союздар	1 139,7	1 231,7
Ломбарддар	-	-
Бардыгы болуп	11 088,0	15 730,4

* Маалыматтар Финансы компаниясын жана БРАФты эске алуусуз берилди (анткени Финансы компаниясынын кредиттери кредиттик союздарга, ал эми БРАФтыкы коммерциялык банктарга берилген).

** Улуттук банк Башкармасынын 2011-жылдын 9-июнундагы №33/1 токтому менен БРАФ 2011-жылдын 1-августунан тартып жоюлган; Улуттук банк Башкармасынын 2011-жылдын 27-июлундагы №40/5 токтому менен БРАФтын лицензиясы кайтарылып алынган.

Орточо салмактанып алынган пайыздык чен 2011-жылдын акырына карата Финансы компаниясы боюнча 15,8 пайызды, МФУ кредиттери боюнча – 38,3 пайызды жана кредиттик союздар боюнча – 29,0 пайызды түзгөн.

Кредиттик союздарда депозиттик базанын жалпы көлөмү отчеттук жылдын акырына карата 1,4 пайызга көбөйүү менен 35,5 млн. сом чегинде катталган.

¹ Ломбарддарды эске албаганда, анткени аларга лицензия берүү 2009-жылдын 8-сентябрынан тартып токтотулган.

² МФУнун отчету жарым жылдык негизде берилген.